

Felügyelő-gondnoki és tanári beiktató ünnepély.*)

I.

Megnyitó beszéd.

Tisztelt Gyülekezet! Főtanodánknak ma kettős ünnepe van: isk. felügyelő gondnoki és tanári beiktatás. Főleg az első juttatott engem ahoz a szerencséhez, hogy e helyről én üdvözölhessem ez ünnepélyen ily szép számmal egybegyűlt nagyérdemű közönséget. És teszem azt annál nagyobb örömmel, mert e mai ünnepélyvel egy már-már feledésbe ment régi gyakorlatunkat látom új életre kelni. Éppen 50 éve annak, hogy főtanodánkban isk. felügyelő gondnoki beiktatás nem volt. Nem mintha ez idő alatt erre alkalom nem nyílt volna. Hiszen jelenlegi érdemes f. ü. gondnokaink is mindnyájan 1843-on innen lettek választva. Hanem azért, mert ez 50 év alatt egy oly korszakot éltünk át, a melyre a magyar embernek visszaemlékezni sem kedves. Értem szabadságharczunk leveretése után bekövetkezett gyászos korszakot. Kinek lett volna kedve ily ártatlan ünnepélyeket is rendezni akkor, a mikor minden szó veszélyt hozhatott volna nemcsak arra, a ki azt kiejtette, hanem magára a tanintézetre is. S ha egyszer valamit bármi okból elmulasztunk, másodsor már könnyebben vesszük, néha aztán nem is gondolunk többé vele. Csaknem így jártunk a tanári beiktatásokkal is. Egyideig ezeket is mellőztük ugyanazon indokból, a mire már fennebb hivatkoztunk. S csak az újabb időben kezdtük ismét gyakorlatba venni. Így történt, hogy az 50-es éveken innen választott isk. f. ü. gondnokainkat sem iktattuk be ünnepélyesen e tisztökbe. De részemről csak üdvözölni tudom E. K. Tanácsunkat, hogy ezt most ujjalag életbe léptetni s legutóbbi egyh. főtanácsunk által megválasztott f. ü. gondnokunkra, Ngs. Kozma Ferencz, egyh. tanácsos és kir. tanfelügyelő urra nézve alkalmazásba venni határozta, engem bízván meg annak végrehajtásával, a mit én ezennel a legnagyobb örömmel teljesítek is.

E czélből tehát egyenesen az igen tisztelt f. ü. gondnok úrhoz fordulok szavaimmal. Kevés az, a mit mondani fogok. Mert tekintettel ez ünnepélyen előttünk álló nagy programra, az idővel mindnyájunknak gazdálkodni kell. De másfelől engem a a f. ü. gondnok úr személyisége is felment attól, hogy hosszasan igénybe kelljen

*) Tartatott a kolozsvári unitárius főiskolában 1893. mart. 16.

vennem a figyelmet. Mert mi czélja lehet egy ily beiktató beszédnek? Az, hogy főtanodánknál a f. ü. gondnoki állás s az ezzel járó kötelességek fontosságát felmutassam. De meggyőződésem szerint erre most annival kevésbbé van szükség, mert a t. f. ü. gondnok urban e tiszttel egyházi főtanácsunk egy oly egyént tisztelt meg, a ki erre már szakképzettségénél fogva is teljesen hivatott. Miután a f. ü. gondnok ur éppen mint igazgató-tanár működött éveken át s jelenleg is mint kir. tanfelügyelő közelismeréssel működik, bizonyára nincs rászorulva arra, hogy jelen megbízatásának körét én jelöljem meg, én adjam elő, hogy mit várunk mi és e tanintézet a f. ü. gondnok urtól. Jól tudja és ismeri ezeket e nélkül is. S különben is munkássága körét, gondnoki tiszttel járó kötelességeit a vonatkozó utasítások elég részletesen körülírják.

De felmentve érzem magamat az alól is, a mi szintén beiktató beszédem tárgyát képezhetné, hogy gondnoki tiszttel járó kötelességeinek lelkiismeretes teljesítését, talán az ékesszólás igénybevételével igyekeztem lelkére kötni. Mert valamint szakképzettsége mindnyájunk előtt ismeretes, úgy arról is meg vagyok győződve, hogy a midőn ezen isk. f. ü. gondnoki tiszttel elvállalni sziveskedett, ezt azzal a komoly elhatározással tette, hogy azt legjobb ereje és tehetsége szerint be is tölti. E meggyőződésemet — merem mondani meggyőződésünket — indokolják egyfelől a f. ü. gondnok urnak a közügyek körül általában ismert tevékenysége, de indokolja másfelől az a buzgóság, mely úgyszólván családi nevéhez van forrva egyházunkban.

Valóban, a Kozma-családban a buzgóság, mondhatni, hagyományyszerű erény volt talán egyházunk megalapítása óta. E tekintetben a f. ü. gondnok ur közvetlen elődei is oly szép nevet hagytak hátra magok után, mely nekik papjaink sorában egyházunk történetkönyvében is örök életet biztosít. Tudva van, hogy hajlamai a t. f. ü. gondnok urat is e pályára vonzották, sőt azon már a legszebb reményekkel meg is kezdette volt működését, midőn sorsa a templomi szószék helyett a tanári székbe hívta el s csakhamar az egyház közvetlen szolgálatából az állam szolgálatába lépett. Ám azért itt sem vesztettük el. A német közmondást, a mely nyelvünkön így hangzik: „a régi szeretet nem hamvad el“, igazolja a t. f. ü. gondnok urnak eddigi működése is s teljes reményvel vagyok az iránt, hogy még inkább igazolni fogja jelen állásában már csak azért is, hogy a Kozma-név fényét ezáltal is egyházunkban fentartsa s még nagyobbá tegye.

Mindezeknek alapján fogadja tehát f. ü. gondnoki megbízatását illető minden további elmélkedés és buzdítás nélkül — fogadja főpásztori s egyszersmind baráti üdvözetemet. Segélje Isten, hogy szakképzettségét és buzgóságát teljes érvényre juttathassa e most elvállalt tiszttének betöltésében is s ez által méltán részt kívánhasson magának kartársainak érdemében, illetve a főtanodának, vallásközönységünk több mint 300 év óta féltett és gondosan ápoltt egyik legdrágább kincsének jó hirneve fentartásában és előmozdításában.

Ezzel be is zárhatnám beszédemet. De a mint előre bocsátot-tam, mai ünnepélyünk nemcsak isk. fel. ü. gondnoki, hanem egy-szersmind tanári beiktatás is. Ennélfogva nem mulaszthatom el ne-hány szót intézni az illető tanár urakhoz is. Mint két évvel ezelőtt történt, ez uttal is hárman foglalják el ünnepélyesen tanári székeiket e főtanodánál: Péterfi Lajos tanár ur a latin- és magyaryelvtani, Dr. Nyiredi Géza tanár ur a természet- és földrajzi, végre Gál Kelemen tanár ur a német- és latinnyelv tanári széket. Ily rövid idő köz alatt tehát hattal szaporodott főtanodánknál a gymnasium tanárkara. Minő fejlődés, minő haladás ez vallásközönségünk nevelés-ügyében! Áldom a Gondviselést, hogy ezt megérhettem s jelenleg már 10 rendes tanár végzi a középiskolai oktatást kolozsvári gymnasiumunknál s csak a helyettes tanárokat pótolják még segéd-erők. Bizony, e fejlődést még 10—20 évvel ezelőtt sem gondoltuk. Igaz, hogy ezt részben az állammal kötött szerződésünknek s ebből kifolyó államsegélynek köszönhetjük, a miért nem mulaszthatom el e helyen is hálás köszönetemet nyilvánítani az illető vallás- és köz-oktatásügyi m. kir. Minister urnak, valamint a törvényhozó testü-letnek, a magyar képviselőháznak, mely a segílyt megszavazta. De nem csekély része van e fejlődésben vallásközönségünk búzgóságá-nak s a főiskola iránt mindig tanúsított ügyszeretetének is. Szükségesnek tartottam ezt megemlíteni annyival is inkább: mert az állammal kötött szerződésből kifolyólag a jelenleg beiktatandó tanár urak közül ketten ministeri kinevezés, egyikök pedig egyh. főtanácsunk által szokott módon történt megválasztása alapján foglalják el tanári székeiket. S a legnagyobb szerencsétlenségnek tartanám tanintéze-tünkre nézve, ha e különböző jogcímekből akár egyik, akár másik magára nézve valamely előnyt vagy kiváltságot akarna kimagyarázni s ez által tanári testületünkben bármely irányban surlódás, megha-sonlás támadna; a mit különben fel sem tesztek, sőt erősen hiszem, hogy valamint mi, tekintet nélkül az említett jogcímekre egyenlő szeretettel és bizalommal öleljük mindnyájokat keblünkre: úgy a t. tanár urak is egyenlő búzgósággal és kötelességérzettel fogják min-dég szolgálni az oktatás és nevelés szent ügyét tanintézetünknel vallásközönségünknek, valamint hazai és nemzeti közművelődésünk-nek érdekében.

Oktatást és nevelést említék; mert a mi tanintézetünk e kettőt soha sem választotta el egymástól s meg vagyok győződve, hogy jövőre sem kívánja elválasztani. Mi a tanárokat nemcsak oktatóknak, hanem nevelőknek is szeretjük tudni s azoknak is tartjuk. Mert e nélkül különösen egy oly tanintézet, mely a tanulóknak bennlakást is ad, hova a szülők gyermekeit mint egy családi hajlékba helyezik el, csak félig felel meg rendeltetésének. Ehez képest ha a t. tanár urak a legnagyobb igyekezetet fognak is kifejtteni, hogy a tanuló ifjuságot szakmájuk szerint a lehető legjobban kiképezzék s ezáltal tanintézetünket a hazai más hasonló tanintézetekkel versenyképessé tegyék — a mit kérek is — szintén csak félig fogják megoldani nagy és nemes elhatározásukat, ha nem lesznek egyszersmind a ke-

zök alatt felnevekedő ifjúságnak meleg keblű barátai, jóakaró támogatói, mondhatnám, szerető atyái, a kik az evangelium szerint az ők fiaiknak nem adnak követ, ha kerényt kérnek, sem kigyót hal helyet. Legyenek meggyőződve arról, hogy a legszerényebb tehetségű ifjú is, ha tán az ismeretekben, a tudományokban nem emelkedhetik fel a tehetségesebbekkel és kitünőbbekkel egy színvonalra — hiszen a madarak közül is az egyik csak a föld színéhez közel, a másik tán valamivel fennebb s csak kevesen tudnak az égig nyúló kősziklák felett repkedni s így rakják meg fészkeiket is — a mely ifju ez iskola falai között becsületet, munkásságot, hazafiságot és vallásosságot tanul s ezek által feddhetetlen, tiszta és nemes jellemet ölt magára, bár alant vagy fenn fogja egykor fészket megrakni, hasznos tagjává válik a társadalomnak és nemzetnek, a hazának és egyháznak egyaránt s bizonyára hálás fog lenni e tanintézet iránt szintugy, mint a velök foglalkozó, érettek fáradozó s őket oktatta nevelő tanárok iránt.

De nem bocsátkozom a t. tanár urakkal szemben is kötelességeik részletezésébe. Hiszen egyikök egy más tanintézetünknel már évek óta gyakorlatilag is be bizonyította minőségét, a többiek is több kevesebb idő óta, ha mint helyettes tanárok is, itt működtek e tanintézet körül; de itt is nevedektek mindnyájan s így a mellett, hogy arra hivatott testület által lettek képesítve a tanárságra, legjobban tudhatják magoktól, hogy mit vár egy tanuló ifju tanárától és milyennek kell lenni ennek, hogy feladatának teljesen megfeleljen.

Még csak egyet kívánok megemlíteni, a mit tanári esküjök le-
tétéle alkalmával is bátor voltam figyelmökbe ajánlani. Ez az, hogy valamint iskoláink az egyháznak veteményes kertjei: úgy a tanítók és tanárok is nemcsak a veteményes kertnek művelői, hanem az egész egyháznak hű és megbízható munkásai kell hogy legyenek. Nem felekezeti az, ha valaki szereti vallását, ragaszkodik egyházához, tiszteletben tartja annak intézményeit s minden erejéből előmozdítani igyekszik érdekeit. S miután a lelkiismeret szabadsága hazánkban törvény által biztosítva van, tehát mindenki azt a vallást követheti, a melyik neki tetszik, én részemről megkívánom az unitárius tanártól, hogy a mig unitáriusnak vallja magát, legyen unitárius is, ne csak névleg, hanem tényleg is, mutassa meg ezt egész lényével, minden cselekedetével; ne feledje, hogy hazája után egyháza sorsa kell hogy első sorban szívében feküdjék, legyen ennek előmenetelében, felvirágzásában munkás, nem azt nézve, hogy mi lesz ezért a jutalom, hanem hogy mit tehet le áldozatul ő is annak oltárára.

Ily gondolatok és érzelmek között üdvözlöm a t. tanár urakat is lelkem örömeivel. Segélje Isten mindnyájokat terhes, de szép hivatásuk betöltésében, a mit nem kétlek, nemes törekvésük sikerteljes megvalósításában, nevöknek e főtanoda s egyházunk évkönyveibe ragyogó betűkkel leendő beírásába. Éljenek soká, boldogan.

És most átadom a szót az igen t. isk. felügyelő gondnok urnak.

FERENCZ JÓZSEF
unitar. püspök.

II.

Felügyelő gondnoki székfoglaló.**A gymnasiumi nevelés.**

— Tekintettel a középtanodák reformjára. —

Méltóságos és Főtisztelendő Püspök Úr!

Midőn Méltóságod megtisztelő és buzdító szavaiért mély köszönetet mondanék s mint egyházunk szeretett főpásztorának és iskoláink főgondnokának kezéből e főgymnasium egyik felügyelő gondnoki tisztét ezennel ünnepélyesen is átvennem: engedje meg Méltóságod és a t. közönség, hogy röviden a gymnasiumi nevelésről szólhassak.

Egyházunk főtanácsa megtisztelő bizalmából mint a főgymnasium egyik felügyelő gondnoka lépek tehát Önök elé. S megvallom, hogy akár egyházam legfőbb előljáróira, akár érdemekben gazdag gondnoktársaim karára és nagynevű elődeinkre gondolok e pillanatban, kétség fog el: vajjon az a bölcsesség, sokoldalú ismeret és élettapasztalat az egyházunk iránt tanusított mély és nem lankadó hűség, mely az ók egyéniségöket jellemzi s őket közöttünk nagyokká és tiszteltekévé tévé, enged-e tért és lehetőséget számomra, hogy csekély erőmmel valamiképp hasznára lehessen azon szent ügynek, a melynek szolgálatára állítottam. Vajjon adhatok-e vissza valamit abból a fényből, mely ez intézetben annyi ezerek között reám is sugárzott, engem is hevített!? Mert hogy állásom csak dignitás legyen, az legkevésbé engem elégítene ki. S mihelyt arról kellene meggyőződnöm, hogy e helyen hasznosan működni nem tudok, legsürgősebb kötelességemnek tartanám azt másnak engedni át. Azonban épp oly becsületbeli kötelesség előttem, hogy komoly kísérletet tegyek az irántam nyilvánult bizalomnak megfelelni. Pótolni igyekezem a tehetséget buzgósággal és jóakarattal s számítok rá, hogy az mindenfelől méltánylással fog találkozni. Szelid bírāja, de lelkes barátja óhajtok lenni a terhes munkában fáradozó tanári karnak és ifjuságnak, hogy együtt karöltve és versenyezve munkálhassuk ez intézet jó hírnevének öregbítését s emelhessük ez által szeretett egyházunk tekintélyét.

Engedje meg azonban a t. közönség, hogy *gondolataimat ez ünnepélyes alkalommal egy kissé körvonalozhassam azokról az igényekről, a melyeket én ma a gymnasiumi nevelés iránt táplálok.* Ebben egyszersmind azt a czélt óhajtanám megjelölni, a mely felé öntudatos törekvéseinknek irányulniok kell.

Ama meg-megújuló kísérletek között, melyek a középiskolai oktatás rendezésére irányultak, *a gymnasium olyan alapnak bizonyult be, a melyet mellőzni, nélkülözni nem tanácsos, nem lehetséges.* Nemcsak a megszokás és kegyelet szól ez intézmény mellett, melynek nagyobb multja van, mint bármi másnak, — hanem főképp az a két-